

Kinga Kaczmarek
(Uniwersytet Jagielloński)

ORCID: 0009-0003-6820-3787

Zbrodnie wojenne na morzu pełnym w procesach po I i II wojnie światowej

War crimes on the high seas in trials after World War I and World War II

ABSTRACT

The article presents war crimes on the high seas during the world conflicts of 1914-1918 and 1939-1945, which were carried out after their end. The evolution of attempts at international settlement of persons suspected of committing war crimes after both world wars has been shown. The article is based on two cases decided by the German Supreme Court in Leipzig, which was to try Germans suspected of committing war crimes during the Great War: the trial of the sinking of HMHS Dover Castle and the trial of officers of the German submarine for torpedoing HMHS Llandovery Castle. The question of the responsibility of Grand Admiral Karl Dönitz and Grand Admiral Erich Raeder for the sinking of SS Athenia and HMS Laconia, which was settled during the Second World War Crimes Trial before the International Military Tribunal at Nuremberg is also described.

Keywords: war crimes, high sea, Supreme Court in Leipzig, the International Military Tribunal at Nuremberg.

1. Wstęp

Zarówno podczas I, jak i II Wojny Światowej bardzo ważna część działań toczyła się na morzach i oceanach. Wraz z postępującym rozwojem uzbrojenia i technologii do walki nie tylko na lądzie, lecz również na morzu wykorzystywano coraz to nowe technologie. Podczas obu wojen światowych doszło do niespotykanej brutalizacji prowadzenia wojny, która w ogromnym stopniu dotyczyła również ludności cywilnej. Skutkowało to naruszeniami ówczasnie

obowiązujących norm międzynarodowych prawa humanitarnego i prowadzenia konfliktów zbrojnych, co doprowadziło do wystąpienia wielu przypadków popełnienia zbrodni wojennych, w tym również tych, do których dopuszczono się w czasie działań na morzu pełnym¹. Ta jakże ważna kwestia, dotycząca nie tylko zbrodni na morzu pełnym, ale i ewolucji sądownictwa międzynarodowego po dwóch wojnach światowych, nie jest szeroko opisywana w literaturze naukowej w Polsce. Jednakże warto zwrócić uwagę na publikację dr Piotra Łubińskiego, który w artykule pt. *Sądownictwo międzynarodowe w kontekście rozwoju międzynarodowego prawa humanitarnego*, wprawdzie opisuje sądownictwo międzynarodowe, ale robi to w sposób ogólny. Wartościowy jest również anglojęzyczny artykuł Konrada Graczyka opisujący i analizujący odpowiedzialność admirała Karla Dönitza przed Trybunałem w Norymberdze w związku z incydentem *Laconii*. Uwzględniając kontekst rozwijającego się sądownictwa międzynarodowego po obu konfliktach światowych, niniejsza praca ma na celu przedstawić zbrodnie wojenne popełnione na morzu pełnym w trakcie I i II Wojny Światowej, ale także uzupełnić zauważalną lukę w tej materii widoczną w polskojęzycznej literaturze przedmiotu.

2. Międzynarodowe regulacje konfliktów zbrojnych na morzu do 1939 roku

Pierwszą nowożytną regulacją jest *Deklaracja paryska w przedmiocie wojny morskiej*, którą podpisały państwa – sygnatariusze traktatu paryskiego, kończącego wojnę krymską². Deklaracja zawierała zapisy o blokadzie morskiej, czy o korsarstwie. Kolejnym aktem była *III Konwencja haska z 1899 r.*, która dotyczyła zastosowania *Konwencji genewskiej z 1864 r.* do wojny na morzu³. Następnie przyjęto sześciopunktową *Konwencję w sprawie okrętów szpitalnych* z dnia 21 grudnia 1904 r. . Na konferencji haskiej w 1907 r. istotnie rozwinięto normy w zakresie konfliktów zbrojnych na morzu, przyjmując siedem konwencji w tym temacie m.in. *Konwencje o postępowaniu ze statkami handlowymi nieprzyjaciela na początku wojny* i *Konwencji o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne*⁴. Po I Wojnie Światowej podpisano, w 1936 r. Protokół londyński o łodziach podwodnych, który

¹ Obecnie według prawa morza, „morze pełne” to morza i części oceanów, które nie znajdują się pod jurysdykcją żadnego państwa, a w obecnej nomenklaturze prawa morza nie leżą w wyznaczonej Wyłącznej Strefie Ekonomicznej, Strefy przyległej i w granicach morza terytorialnego. I takie rozumienie przyjmuję w artykule.

² *Declaration Respecting Maritime Law*, Paryż 16.04.1856 r., <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/105-IHL-1-EN.pdf> [dostęp 14.01.2024 r.].

³ *Konwencja genewska o polepszeniu stanu rannych w armiach polowych*, Genewa 22.08.1864 r. .

⁴ Poza wymienionymi: *Konwencja o zakładaniu min podwodnych, wybuchających automatycznie za dotknięciem oraz używania torped, które nie stają się nieszkodliwe, gdy chybią celu*; *Konwencja o bombardowaniu przez morskie siły zbrojne w czasie wojny*; *Konwencja o zastosowaniu do wojny morskiej zasad konwencji genewskiej z 1906*; *Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej*; *Konwencja dotycząca praw i obowiązków państw neutralnych podczas wojny morskiej*.

wprowadził, że do okrętów podwodnych będą stosowane takie same przepisy prawa międzynarodowego jak co do okrętów nawodnych⁵.

3. Procesy przed Sądem Najwyższym w Lipsku

3.1 Geneza

Po zakończeniu I Wojny Światowej idea wymierzenia sprawiedliwości za czyny niezgodne z prawem była obecna w politycznym dyskursie sprzymierzonych państw Ententy. Podczas konferencji pokojowej w Wersalu działa specjalna komisja ds. odpowiedzialności autorów wojny i orzeczenia kar z tytułu naruszenia praw i zwyczajów wojny. Zgodnie z jej końcowym raportem komisja zalecała utworzenie Wysokiego Trybunału. Proponowano, że mocarstwa zwycięskie i sprzymierzone będą wyznaczać sędziów, a Trybunał będzie sądzić na podstawie „zasad prawa narodów, które wynikają ze zwyczajów ustalonych wśród narodów cywilizowanych, z praw ludzkości i z nakazów sumienia publicznego”⁶. Dodatkowo w raporcie znalazły się wytyczne odnośnie do Traktatu Pokojowego, który miałby zawierać postanowienia o tym, że rządy państw miałyby przyjąć ustawodawstwo, które umożliwiłoby współpracę z Trybunałem oraz wydanie wszelkich dokumentów, informacji świadczących o złamaniu zwyczajów wojennych i praw wojny.

Ostatecznie w *Traktacie Pokojowym między mocarstwami sprzymierzonymi i skojarzonymi i Niemcami* znalazły się artykuły 228, 229 i 230⁷. Najważniejszy jest pierwszy z wymienionych artykułów, który przyznawał Mocarstwom zwycięskim, prawo do pociągania osób oskarżonych o dokonanie czynów przeciwnych prawu i zwyczajom wojennym i w którym rząd niemiecki zobowiązał się do wydania wszystkich osób oskarżonych na żądanie Mocarstw zwycięskich. Zaś art. 229 traktował o postawieniu oskarżonego przed trybunały wojskowe tego mocarstwa, jeśli popełnił on czyny przeciwko obywatelom tego Mocarstwa, a art. 230 nakazywał wydać wszystkie dokumenty umożliwiające poszukiwania winnych i pomocnych w stwierdzeniu odpowiedzialności osób odpowiedzialnych za zbrodnie. W 1919 r. Niemieckie Zgromadzenie Narodowe ratyfikowało ustawę dotyczącą ścigania przestępstw w trakcie

⁵ Tekst: *Protokół dotyczący przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych, ustalonych w części IV traktatu londyńskiego z dnia 22 kwietnia 1930 r.*, Londyn 6.11.1936 r., Dziennik Ustaw RP 1937, nr 55, poz. 425.

⁶ *Commission on the Responsibility of the Authors of the War and on Enforcement of Penalties*, „The American Journal of International Law” 1920, Jan. - Apr. t. 14, nr 1/2, s. 122.

⁷ *Traktat pokoju między mocarstwami sprzymierzonymi i skojarzonymi i Niemcami*, Wersal 28.06.1919 r. z:] S. Sierpowski, *Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego - Tom pierwszy: 1917-1926*, Poznań 1989, s. 120.

wojny⁸. Pierwsza sporządzona przez Aliantów lista osób, które miały być im przekazane, została złożona niemieckiemu przedstawicielowi 3.02.1920 r. i obejmowała listę 896 osób⁹. Rząd Republiki Weimarskiej próbował przekonać Mocarstwa zwycięskie, żeby zrezygnowały z żądań ekstradycji i przywołując przykład przyjęcia ustawy o karaniu sprawców zbrodni podczas wojny powoływały się, że są w stanie przeprowadzić śledztwo przed sądem krajowym¹⁰. Ostatecznie Alianci zrezygnowali z ekstradycji i wyrazili zgodę na procesy przed sądem Najwyższym w Lipsku, nie chcąc interweniować i militarnie wymuszać realizacji Traktatu z Wersalu¹¹. Następnie wydano listę 45 nazwisk osób, które miały być postawione przed niemieckim sądem¹².

3. 2. Sąd Najwyższy w Lipsku

Sąd Najwyższy w Lipsku (niem. *Reichsgericht*) funkcjonował od 1879 r., na podstawie tzw. ustawy o konstytucji trybunału (niem. *Einführungsgesetz zum Gerichtsverfassungsgesetz*)¹³. Był najwyższym sądem najpierw Cesarstwa Niemieckiego, a potem Republiki Weimarskiej, któremu powierzono przeprowadzenie 12 procesów z udziałem 17 obywateli niemieckich¹⁴, w okresie od 10 stycznia 1921 r. do 3 lipca 1922 r. .

3.3. Sprawa kapitana – porucznika Karla Neumanna. Zatopienie statku szpitalnego *Dover Castle*

Porucznik Cesarskiej Marynarki Wojennej Karl Neuman, dowódca łodzi podwodnej UC – 67 został umieszczony na alianckiej liście osób, które złamały prawo konfliktów zbrojnych na podstawie wyżej wspomnianego art.288 Traktatu wersalskiego. Zarzucano mu zatopienie bez ostrzeżenia i z wyjątkową brutalnością brytyjskiego statku szpitalnego HMSS *Dover Castle* 26

⁸ R. Graf, *Transitional Injustice at Leipzig: Negotiating Sovereignty and International Humanitarian Law in Germany after the First World War*, „Central European History” 2022, nr 55, s. 43.

⁹ M. Neuner, *When Justice Is Left to the Losers: The Leipzig War Crimes Trials*, [w:] W. L. Cheah, P. Yi (red.), „Historical Origins of International Criminal Law”, Torkel Opsahl Academic EPublisher 2014, tom 1, nr 20, s. 351.

¹⁰ R. Graf, *op. cit.*, s. 45.

¹¹ *Ibidem*, s. 46.

¹² J. Zenzmaier, *The Leipzig Trials (1921-1927). Between national disgrace and juridical farce*, <https://ww1.habsburger.net/en/chapters/leipzig-trials-1921-1927-between-national-disgrace-and-juridical-farce> [dostęp 14.01.2024 r.].

¹³ *Ustawa wprowadzająca do ustawy o konstytucji sądowej*, Dziennik Ustaw Rzeszy Niemieckiej t. 1877, nr 4, s. 77 – 80.

¹⁴ Z alianckiej listy liczącej 45 osób, tylko 17 oskarżono.

maja 1917 r. . Jednak przed Sądem Najwyższym w Lipsku postawiono mu zarzut morderstwa sześciu mężczyzn, którzy zginęli na *Dover Castle* wskutek wybuchu torpedy z U-boota UC – 67. Podstawą oskarżenia był §211 dalej obowiązującego Kodeks karny Cesarstwa Niemieckiego^{15,16}

Statek parowy *Dover Castle* zwodowano w 1904 i był statkiem pasażersko-towarowym, który w 1914 został przejęty na potrzeby wojskowe, a w 1915 przemianowany na statek szpitalny HMSS *Dover Castle*, który służył głównie na trasie z Wielka Brytania – Malta, Wielka Brytania – Saloniki¹⁷. W trakcie śledztwa ustalono, że 26 maja 1917 r. płynął na trasie z Malty na Gibraltar. Poruszał się w konwoju złożonym z jeszcze jednego parowca i dwóch niszczycieli. Miało to miejsce na Morzu Tyrreńskim, ok. 50 mil morskich na północ od miasta Bona w Algierii¹⁸. Po zbliżeniu się do konwoju około godziny 18, UC – 67 wystrzelił torpedę, której trafienie spowodowało śmierć sześciu osób, natomiast pozostałych ludzi, w tym rannych i chorych przejął jeden z konwojujących niszczycieli, a godzinę po pierwszym ataku wystrzelono drugą torpedę, która spowodowała zatonięcie ewakuowanego HMSS *Dover Castle*¹⁹.

W trakcie procesu Neumann nie zaprzeczył, że nie wiedział, że to był statek szpitalny, powoływał się na wykonywanie rozkazów cesarskiej admiralicji niemieckiej²⁰. Dodatkowo pogoda tego dnia umożliwiała oskarżonemu sprawdzenie, że parowce ,w tym HMSS *Dover Castle*, posiadały wymagane prawem, charakterystyczne znaki dla wojskowych statków szpitalnych²¹.

Sąd Najwyższy w Lipsku na gruncie sprawy Karla Neumanna badał zagadnienie odpowiedzialności dowódcy łodzi podwodnej, a jego podległością wobec rozkazów przełożonych. Porucznik powoływał się, że wykonywanie rozkazu Cesarskiej Admiralicji wydanego 29 marca 1917 r. o następującej treści:

„Od 8 kwietnia statki szpitalne zasadniczo nie są już dozwolone w zablokowanym obszarze Morza Śródziemnego, w tym na trasie do Grecji. Tylko kilka specjalnych statków szpitalnych,

¹⁵ *Kodeks karny Cesarstwa Niemieckiego*, 15.05.1871 r. , Dziennik Ustaw Rzeszy Niemieckiej Tom 1871, nr 24, s. 127 – 205.

¹⁶ *German War Trials: Judgment in Case of Commander Karl Neumann*, „American Journal of International Law” 1992, t. 16, nr 4, s. 705-706.

¹⁷ *Dover Castle (2) VQHD*, <https://www.bandcstaffregister.com/page4330.html> [dostęp 14.01.2024 r.].

¹⁸ *Ibidem* .

¹⁹ *German War Trials: Judgment in Case of Commander...*, s. 705.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

które zostały zgłoszone imiennie pod adresem. co najmniej sześć tygodni wcześniej, mogą korzystać z kanału aż do portu Kalamata. [...]”²².

W wyroku powołano się na fakt, że Wielka Brytania nie zgłosiła przepływu tego statku, wobec czego widniał on w spisie imiennych statków oraz faktu, że sztab admiralicji niemieckiej był najwyższą władzą służbową wobec oskarżonego i miał on obowiązek stosowania się do wyżej przytoczonego rozkazu, co wynika z zasady wojskowej²³. Przytoczono również postanowienia Niemieckiego Kodeksu Karnego Wojskowego, zgodnie z którym to przełożony wydający rozkaz odpowiada za złamanie prawa, które nastąpiło w wyniku wykonania tegoż rozkazu w sprawach służbowych²⁴. Nie doszło również do przekroczenia rozkazu, więc nie spełniona została przesłanka współsprawstwa i porucznik Neumann nie mógł zostać osądzony na tej podstawie.

Sąd biorąc pod uwagę powyższe argumenty dnia 4 czerwca 1921 r. uniewinnił por. Karla Neumanna.

3.4. Sprawa poruczników Dithmara i Boldta. Zatopienie statku szpitalnego

Llandoverly Castle

W sprawie zatopienia statku *Llandoverly Castle* oskarżono trzy osoby: porucznika Ludwiga Dithmara, porucznika Johna Boldta oraz porucznika – kapitana Helmuta Patziga. Jednakże z uwagi, że Helmut Patzig uciekł do utworzonego na mocy Traktatu wersalskiego Wolnego Miasta Gdańska²⁵ i nie znajdował się na terenie objętym jurysdykcją niemieckiego Sądu Najwyższego, to nie stanął przed sądem w Lipsku.

Statek *Llandoverly Castle* zbudowano w 1914 roku w Glasgow. Początkowo *Llandoverly Castle* służył do transportu wojsk, ale od 1916 r. został przemianowany na statek – szpital²⁶ do przewożenia rannych i chorych żołnierzy kanadyjskich z Europy do Kanady²⁷. Pod koniec czerwca 1918 roku *Llandoverly Castle* był w drodze powrotnej do Anglii z Halifaxu, mając na pokładzie 258 osób, w tym: 80 oficerów i żołnierzy Kanadyjskiego Korpusu Medycznego,

²² *Ibidem*, s.706.

²³ *Ibidem*, s.707.

²⁴ §47 Niemieckiego Kodeksu Karnego Wojskowego z dnia 20 czerwca 1872 r. [wydanie polskie], Warszawa 1920, s.13.

²⁵ C. Mullins, *The Leipzig Trials*, <http://www.gwpda.org/naval/lcastl12.htm> [dostęp 14.01.2024 r.].

²⁶ Statek posiadał wymagane postanowieniami *X Konwencji Haskiej* znaki charakterystyczne dla statku szpitalnego.

²⁷ *UNION-CASTLE MAIL STEAMSHIP CO.*, <https://web.archive.org/web/20131030145541/http://www.red-duster.co.uk/UNION16.htm> [dostęp 14.01.2024 r.].

14 pielęgniarek oraz załogę w liczbie 164 ludzi²⁸. Wieczorem 27 czerwca 1918 roku *Llandoverly Castle* został zatopiony w Oceanie Atlantyckim, około 180 km na południowy zachód Fastnet (Irlandia), torpedą wystrzeloną z niemieckiego okrętu podwodnego U – 86. Dowódcą U-Boot, który storpedował angielski statek – szpital był porucznik – kapitan Patzig, natomiast oskarżony porucznik Dithmar był pierwszym oficerem wachtowym, a funkcje drugiego oficera pełnił porucznik Boldt²⁹. Po trafieniu z pokładu *Llandoverly Castle* zgodnie z dowodami i zeznaniami świadków udało opuścić się pięć łodzi ratunkowych, lecz tylko trzy przetrwały zatopienie statku³⁰.

U-boot podpłynął w pobliże łodzi ratunkowych, po czym rozkazano by łódź ratunkowa z kaptanem *Llandoverly Castle*, zbliżyła się. Gdy to uczyniono kapitan zatopionej jednostki wszedł na pokład okrętu podwodnego i zaczął być wypytywany m.in. o obecność lotników amerykańskich, czy na statku znajdowała się amunicja i w obu kwestiach zaprzeczył, a następnie został zwolniony. U-boot odpłynął, lecz potem sytuacja się powtórzyła i kapitan brytyjskiej jednostki znalazł się na pokładzie U-87 by odpowiedzieć na pytanie o obecność amunicji i materiałów wybuchowych na statku szpitalnym, na które ponownie odpowiedział przecząco. Po tej sytuacji Niemcy pozwolił odejść kapitanowi, a U-Boot oddalił się od łodzi ratunkowych, lecz jak powrócił w ich pobliże, według relacji świadków okrążył je, a potem rozpoczęto ostrzał w kierunku łodzi ratunkowych, na skutek którego zniszczono dwie z nich ogólnie z całej 258 – osobowej przeżyły tylko 24 osoby.³¹

Ustalono, że nie było powodu dla otworzenia ognia i zatopienia łodzi ratunkowych oraz że wykonano to na rozkaz dowódcy U-87 - Patziga³². W uzasadnieniu wyroku w tej sprawie, Sąd Najwyższy w Lipsku podkreślił wyraźnie, że strzelanie do łodzi i zabijanie rozbitków, którzy schronili się w łodziach ratunkowych było przestępstwem przeciwko prawu międzynarodowemu³³. Porucznicy Dithmar i Boldt twierdzili, że nie zrobili nic co zasługuje na karę i podkreślali, że wykonywali oni rozkazy dowódcy. Jednakże, powinni odmówić wykonania rozkazu, gdyż był on sprzeczny z „prawem narodów” oraz dlatego, że oskarżeni powinni zdawać sobie sprawę, że mogło dojść do zabijania bezbronnych ludzi w łodziach ratunkowych. Wobec oskarżonych poruczników stwierdzono winę na podstawie art. 213

²⁸ *German War Trials: Judgment in Case of Lieutenants Dithmar and Boldt*, „American Journal of International Law” 1992, tom 16, nr 4, s. 710.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, s. 711 -712.

³¹ *Ibidem*, s. 712-714; *GERMAN WAR TRIAL. Report of Proceedings before the Supreme Court in Leipzig.*, Londyn 1921, s. 15.

³² *Judgment in Case of Lieutenants Dithmar...*, s. 720.

³³ Powołano się na analogie art. 23 *Konwencji dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej podczas wojny na morzu*.

Kodeks Karnego Cesarstwa Niemieckiego, jednak jako okoliczność łagodzącą uznano posłuszeństwo wobec władzy wojskowej, w tym wyższego stopniem³⁴. 16 lipca 1921 r. Sąd Najwyższy w Lipsku wymierzył obu porucznikom karę czterech lat więzienia, a także kary dodatkowe i tak: porucznik Dithmar został wydalony ze służby wojskowej, a porucznikowi Boltowi odebrano prawo do noszenia munduru, które przysługiwało mu, jako że był emerytowanym żołnierzem³⁵. Warto odnotować, że nie odbyli kary w całości, gdyż oboje uciekli z więzienia: John Boldt w listopadzie 1921 r., a Ludwig Dithmar w styczniu 1922 r.³⁶.

3.5. Podsumowanie

Z 12 postępowań przed Sądem Najwyższym w Lipsku, tylko dwa dotyczyły zbrodni popełnionych na morzu pełnym. Oba postępowania dotyczyły zatopienia statków szpitalnych należących do Wielkiej Brytanii. W opisanych sprawach oskarżono cztery osoby, z czego jedna została uniewinniona (Karl Neumann), druga nie stawiła się przed sądem, gdyż uciekła do miejsca poza jurysdykcją Sądu Najwyższego w Lipsku (Helmut Patzig), pozostałe dwie osoby skazano (Ludwig Dithmar i John Boldt) na cztery lata więzienia, ale orzeczona kara nie została w całości wykonana, z uwagi na ucieczkę skazanych.

4. Proces przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym w Norymberdze

4.1. Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze

Przyjęta 8 sierpnia 1945 r. Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego (dalej: „Karta”)³⁷ w art. I przewidywała utworzenie Międzynarodowego Trybunału Wojskowego. Karta została zatwierdzona wraz podpisaniem Międzynarodowego porozumienia w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych osi europejskiej, które podpisały cztery państwa zwycięskie II Wojny Światowej³⁸. Proces w Norymberdze miał na celu osądzenie najwyższych rangom, odpowiedzialnych za zbrodnie podczas II Wojny Światowej. Trwał od 20 listopada

³⁴ *Judgment in Case of Lieutenants Dithmar ...*, s.723.

³⁵ *GERMAN WAR TRIAL ...*, s. 15.

³⁶ Valour Canada, *Llandovery Castle Case Study*, <https://valourcanada.ca/wp-content/uploads/2020/06/Case-of-Llandovery-Castle-v2020.pdf> [dostęp 14.01.2024 r.], s.10.

³⁷ Dalej „Karta”.

³⁸ *Międzynarodowe porozumienie w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych osi europejskiej*, Londyn 8.08.1945 r., Dz.U. 1947 nr 63 poz. 367, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19470630367/O/D19470367.pdf> [dostęp 14.01.2024 r.].

1945 do 1 października 1946 roku i objął 24 najwyższych rangą wojskowych III Rzeszy, w tym Ericha Raedera i Karla Doenitza³⁹.

Karta w art. 6 wstępnie określała jurysdykcję Trybunału w Norymberdze. Trybunał miał orzekać odpowiedzialność osób oskarżonych za: zbrodnie przeciw pokojowi, czyli m.in. przygotowywanie lub prowadzenie wojny napastniczej, zbrodnie przeciw ludzkości np. deportacje ludności cywilnej, ostatnią kategorią były zbrodnie wojenne, gdzie do katalogu przykładowych czynów umieszczono mordowanie i złe obchodzenie się z jeńcami lub osobami na morzu⁴⁰. Postanowienia z Karty znalazły uzasadnienie w treści aktu oskarżenia, w którym zdefiniowano cztery czyny. Czyn nr 1 dotyczył uczestnictwa w planie lub spisku mającym na celu lub obejmującym zbrodnie przeciw pokojowi, zbrodnie wojenne, czy zbrodnie przeciwko ludzkości⁴¹. Czyn nr 2 obejmował popełnienie zbrodni przeciw pokojowi, czyn nr 3 dotyczył popełnienia zbrodni wojennych, a nr 4 – zbrodni przeciw ludzkości. Zbrodnie popełnione od 1 września 1939 do 8 maja 1945 na morzu pełnym przypisane do zarzutu trzeciego⁴².

4.2. Sprawa wielkiego admirała Ericha Raedera

Wielki admirał Erich Reader⁴³ usłyszał zarzut uczestnictwa w spisku mających na celu rozpętanie wojny, zbrodni przeciw pokojowi podczas procesów oraz zarzucono mu, że: „autoryzował, kierował i brał udział w zbrodniach wojennych wymienionych na czwartym miejscu w trzecim punkcie aktu oskarżenia, w tym w szczególności w zbrodniach wojennych powstałych w wyniku działań wojennych na morzu”⁴⁴.

Raederowi przypisano odpowiedzialność za zatopienie SS *Athenia*. *Athenia* była brytyjskim statkiem pasażerskim, który opuścił Glasgow 1 września 1939 roku w rejs

³⁹ P. Łubiński, *Sądownictwo międzynarodowe w kontekście rozwoju międzynarodowego prawa humanitarnego*, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/14412/Piotr%20%20C5%81ubi%20%20C5%84ski%20S%20C4%84DO WNICTWO%20MI%20C4%98DZYNARODOWE%20A%20MPH.pdf?sequence=1> [dostęp 14.01.2024 r.], s.83.

⁴⁰ Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego stanowi aneks do *Międzynarodowego porozumienia w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych osi europejskiej*.

⁴¹ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment: Count One*, <https://avalon.law.yale.edu/imt/count1.asp> [dostęp 14.01.2024 r.].

⁴² *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment: Count Three*, <https://avalon.law.yale.edu/imt/count3.asp> [dostęp 14.01.2024 r.].

⁴³ Erich Raeder poza funkcją wielkiego admirała niemieckiej *Kriegsmarine*. Był autorem wytycznych do planu podboju Polski dotyczących np. rozbicia polskiej marynarki, a także miał wpływ na zajęcie Danii i Norwegii przez III Rzeszę. Na początku 1943 r. zastąpiony został przez Karla Dönitza i od tego czasu nie miał wpływu na niemiecką marynarkę wojenną.

⁴⁴ *Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment: Appendix A*, <https://avalon.law.yale.edu/imt/counta.asp> [dostęp 14.01.2024 r.].

do Montrealu⁴⁵. Wieczorem statek znajdował się około 250 mil na zachód od Inishtrahull⁴⁶, kiedy został storpedowany przez okręt U-30, dowodzony przez porucznika Lempa, który miał patrolować wybrzeża Irlandii. Z 1418 osób znajdujących się na pokładzie *Atenii* znajdowało się, w tym 1103 pasażerów, a życie straciło 19 członków załogi i 93 pasażerów, z czego aż 85 to były kobiety i dzieci⁴⁷. Najwyżsi urzędnicy III Rzeszy zaprzeczali, że dokonała tego niemiecka łódź podwodna, a gdy U-30 powrócił do portu w III Rzeszy i niemiecka admiralicja dowiedziała się prawdy, że SS *Athenia* zatopił niemiecki U-boot.⁴⁸ Fakty na temat rzeczywistej przyczyny zatopienia ujawniono dopiero w trakcie procesu przed Międzynarodowym Trybunałem w Norymberdze. Wielki admirał przyznał, że znał prawdę od czasu powrotu U-30 do Wilhelmshaven w 1939 r. oraz twierdził, że niedoświadczony dowódca zatopił *Athenie*, gdyż pomylił ją z uzbrojonym krążownikiem handlowym⁴⁹.

Trybunał w Norymberdze zarzucał Raederowi prowadzenie nieograniczonej wojny podwodnej. Zarzut ten uzasadniał protokół z konferencji wielkiego admirała z Adolfem Hitlerem, w którym ogłoszono zatwierdzenie, na wniosek Raedera, prowadzenia działań wobec wrogich statków handlowych bez wcześniejszego ostrzeżenia, jednakże z wyłączeniem statków pasażerskich⁵⁰. Tą decyzję wprowadziła w życie dyrektywa Führera nr 5 z 30 września 1939 r., która głosiła, że wrogie statki handlowe i wojskowe, a także statki pływające bez świateł wokół Wysp Brytyjskich mogą być zaatakowane bez ostrzeżenia, nakazała też użycie siły wobec statków handlowych, które podczas zatrzymania używałyby nadajników radiowych⁵¹. Utrzymano też decyzję o nieatakowaniu statków pasażerskich, która jednak została zniesiona już 17 listopada 1939 r. . Postanowienia z dyrektywy nr 5 były sprzeczne z Protokołem Londyńskim, który zapewniał bezpieczeństwo załogom i pasażerom statków handlowych⁵².

Ostatecznie wyrokiem z dnia 1 października 1946 r. Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze orzekł, iż Erich Raeder jest winny przedstawionych mu zarzutów i orzeczono karę w postaci dożywotniego więzienia.

⁴⁵ *SS Athenia*, <https://www.wrecksite.eu/wreck.aspx?11293> [dostęp 14.01.2024 r.].

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ E. Mawdsley, *Sinking the SS Athenia*, 4.08.2020 r., <https://yalebooks.yale.edu/2020/08/04/sinking-the-ss-athenia/> [dostęp 14.01.2024 r.].

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Judgement: Raeder*, <https://avalon.law.yale.edu/imt/judraede.asp> [dostęp 14.01.2024 r.].

⁵⁰ Tekst *Fuehrer Conferences on Matters Dealing with the German Navy* [z:] *Submarine Warfare: With Emphasis on the 1936 London Protocol*, [w:] R. Grunawalt (red.), *The Law of Naval Warfare: Targeting Enemy Merchant Shipping*, „Naval War College International Law Studies” 1993, nr 65, s. 315-316.

⁵¹ *Submarine Warfare: With...*, dz. cyt., s.316.

⁵² Ust. 1 *Protokołu dotyczącego przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych, ustalonych w części IV traktatu londyńskiego z dnia 22 kwietnia 1930 r.*, Londyn 6.11.1936 r., Dziennik Ustaw RP 1937, nr 55, poz. 425.

4.3. Sprawa wielkiego admirała Karla Dönitza

Karl Dönitz⁵³ przed Trybunałem w Norymberdze został oskarżony o uczestnictwa spisku, o zbrodnie przeciw pokojowi, a także identycznie jak Erich Raeder o autoryzowanie, kierowanie i uczestnictwo w zbrodniach wojennych, w tym zbrodniach wojennych popełnionych na morzu pełnym.

Admirał Dönitz w 1940 roku wydał rozkaz nr 154 o następującej treści:

„Nie zbierajcie ocalałych i nie zabierajcie ich ze sobą. Nie martwcie się o łodzie ratunkowe statków handlowych. Warunki pogodowe i odległość do lądu nie odgrywają żadnej roli. Dbajcie tylko o swój statek i myślcie tylko o tym, aby jak najszybciej osiągnąć kolejny sukces. Musimy być surowi w tej wojnie. Wróg rozpoczął wojnę, żeby nas zniszczyć, więc nic innego się nie liczy. [Podpisano] DÖNITZ.”⁵⁴. Przytoczony rozkaz był oczywiście sprzeczny z art. 16 *Konwencji o przystosowaniu do wojny morskiej zasad Konwencji Genewskiej*, ale też naruszał postanowienia Protokołu Londyńskiego.

W sprawie sprawy wielkiego admirała Karla Dönitza, należy zaznaczyć znaczenie tzw. incydentu *Laconii*. RMS *Laconia* był brytyjskim liniowcem, który przed wojną kursował na trasach atlantyckich, a po wybuch wojny został przekształcony w krążownik pomocniczy⁵⁵. HMS *Laconia* płynął do Anglii z Kapsztadu mając na pokładzie 2725 osób, w tym 103 polskich żołnierzy pełniących służbę wartowniczą przy 1793 włoskich jeńcach wojennych⁵⁶. Gdy okręt znajdował się około 360 mil morskich na północ od Wyspy Wniebowstąpienia, to dokładnie 12 września 1942 o godz. 22:07 niemiecki okręt podwodny U-156 wystrzelił dwie torpedy⁵⁷. Na statku wybuchła panika włoskich jeńców i część z nich zabito⁵⁸.

⁵³ Karl Dönitz – podczas drugiej wojny światowej, był najpierw dowódcą floty Okrętów Podwodnych Kriegsmarine, potem zastąpił Raedera na stanowisku głównodowodzącego niemieckiej marynarki wojennej, a po śmierci Adolfa Hitlera objął funkcję Prezydenta III Rzeszy.

⁵⁴The ONI Review, *The Trial of Admiral Doenitz*, październik 1946, tom 1, nr 12, <https://www.history.navy.mil/content/dam/nhhc/research/library/online-reading-room/law/TrialofAdmiralDoenitz/Trial%20of%20Admiral%20Doenitz.pdf> [dostęp 14.01.2024 r.], s.32.

⁵⁵ S. Franco, Guest Author, *The Laconia Incident Took More Lives Than the Sinking of the Titanic*, 24.01.2023 r., <https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/laconia-incident.html> [dostęp 14.01.2024 r.] .

⁵⁶K. Graczyk, *LACONIA ORDER” AND THE RESPONSIBILITY OF ADMIRAL DÖNITZ BEFORE THE NUREMBERG MILITARY TRIBUNAL.*, Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki 2017, tom 184, nr 2, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.4894> [dostęp 14.01.2024 r.] .

⁵⁷ *Laconia*, <https://uboat.net/allies/merchants/ship/2157.html> [dostęp 14.01.2024 r.] .

⁵⁸A.D. Quinzi, *La tragedia della Laconia*, <https://web.archive.org/web/20120906032226/http://cronologia.leonardo.it/battaglie/batta108.htm> [dostęp 14.01.2024 r.] .

Niemcy mieli zakaz ratowania rozbitków w takich przypadkach, lecz niemiecki kpt. Hartenstein wyciągnął z wody włoskich jeńców, a później dostał zgodę od Dönitza na akcje ratunkową. Wysłano dwa dodatkowe okręty podwodne do pomocy tj. U-506 i U-507. Mimo wystawionej został flagi ze znakiem Międzynarodowego Czerwonego Krzyża 16 września ok. południa przyleciał nad miejsce akcji ratunkowej amerykański bombowiec B-24 Liberator i zaatakował U-booty, które choć nie zostały zniszczone to dostały rozkaz wycofania się z akcji⁵⁹. W związku z tym, że prowadzona akcja ratunkowa doprowadziła do narażenia na stratę okrętów, Dönitz wydał 17 września 1942 ogólny rozkaz zna, który również był sprzeczny Konwencjami haskim, ale również zwyczajem morskim:

„1. Należy zaniechać wszelkich prób ratowania załóg zatopionych statków, a więc również wyławiania ludzi pływających w wodzie i umieszczania ich w łodziach ratunkowych, stawiania przewróconych łodzi ratunkowych, przekazywania rozbitkom żywności i wody. Ratunek ten sprzeczny jest z najprymitywniejszymi zasadami prowadzenia wojny, nakazującymi niszczenie nieprzyjacielskich statków i ich załóg.

2. Rozkazy dotyczące zabierania kapitanów i pierwszych mechaników nadal pozostają w mocy.

3. Ratowanie rozbitków może mieć miejsce tylko wówczas, jeśli ich zeznania mogą być ważne dla U-Boota.

4. Bądźcie twardzi, pamiętając, że nieprzyjaciel nie troszczy się o kobiety i dzieci w atakach bombowych na niemieckie miasta.”⁶⁰.

Powyższy rozkaz był sprzeczny z X Konwencją haską, ale również ze zwyczajem morskim polegającym na ratowaniu rozbitków na morzu.

Oprócz uznania odpowiedzialności Karla Dönitza za zbrodnie przeciw pokojowi, Trybunał norymberski uznał go za winnego popełnienia zbrodni wojennych, a karę wyznaczono na 10 lat więzienia⁶¹.

4.4. Podsumowanie

Podczas procesu przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym w Norymberdze odpowiedzialność za zbrodnie wojenne na morzu pełnym poniosły dwie osoby, które w czasie II Wojny Światowej, pełniły funkcję najwyższego dowódcy *Kriegsmarine* tj. wielkiego

⁵⁹ S. Franco, Guest Author, dz. cyt.; The ONI Review, *op. cit.*, s.32,33.

⁶⁰ The ONI Review, *op. cit.*, s. 33.

⁶¹ *Judgement: Doenitz*, <https://avalon.law.yale.edu/imt/juddoeni.asp> [dostęp 14.01.2024 r.] .

admirala. W obu sprawach niemieccy wojskowi zostali skazani nie tylko za popełnienie zbrodni wojennych, ale również za zbrodnie przeciw pokojowi, a w przypadku Ericha Raedera również za uczestnictwo w spisku mającego na celu wywołanie wojny. Z tego powodu trudno rozstrzygnąć jak odpowiedzialność za zbrodnie wojenne na morzu wpłynęły na wysokość wyroków. Jednakże badając treści wyroków admirałów Raedera i Dönitza można stwierdzić, że na podstawie przytoczonych w wyrokach rozkazów dla niemieckiej floty oraz incydentów zatopienia SS *Athenii* i HMS *Laconii* uznano winę oskarżonych za zbrodnie wojenne, zbiorczo ujęte przez Trybunał w Norymberdze jako czyn nr 3.

5. Zakończenie

Na podstawie wyżej opisanych procesów sądowych można zauważyć ewolucję sądownictwa międzynarodowego. Odbywała się ona stopniowo, jednak najważniejsze było dostrzeżenie w trakcie konferencji wersalskiej potrzeby utworzenia sądu o międzynarodowym charakterze. Podjęta po I Wojnie Światowej próba osądzenia oskarżonych o zbrodnie wojenne Niemców przed sądem Republiki Weimarskiej, zakończyła się nieudolnie przeprowadzonymi procesami przed Sądem Najwyższym w Lipsku. Jednak to doświadczenie potwierdziło słuszność idei, którą prezentowała pracująca podczas konferencji paryskiej komisja ds. odpowiedzialności autorów wojny i orzeczenia kar z tytułu naruszenia praw i zwyczajów wojny. Emanacją tej idei i wyciągnięcia wniosków z doświadczeń procesów Lipskich było utworzeniem Międzynarodowego Trybunału Wojskowego w Norymberdze po II Wojnie Światowej.

Podczas procesów w Lipsku podstawy prawne, na których oceniana była odpowiedzialność osób postawionych przed sądem wynikała z niemieckiego prawa karnego, a ówczesne regulacje prawnomiędzynarodowe pojawiały się ewentualnie w uzasadnieniu wyroku, jednak już podczas procesu norymberskiego normy prawa międzynarodowego stały się podstawą wyroków. Wszystkie cztery omówione sprawy wiązały się z zatopieniami statków przez niemieckie U-booty. Jednakże, o ile podczas procesów lipskich oskarżony z najwyższym stopniem był porucznikiem – kapitanem, a skazani mieli stopień porucznika, to podczas procesów po II Wojnie oskarżeni i skazani zostali najwyżsi dowódcy marynarki wojennej III Rzeszy. Po pierwsze wskazuje to na ewolucję międzynarodowego prawa karnego w kierunku stwierdzania odpowiedzialności wyższych rangą.

Można stwierdzić, że opisane powyżej powojenne procesy w sprawach *Llandoverly Castle*, porucznika Karla Neumanna oraz Ericha Raedera i Karla Dönitza są ważne w kontekście rozwoju sądownictwa międzynarodowego w XX w., ale wskazują na zagrożenie

występowania zbrodni wojennych również na morzu, co często jest przez badaczy konfliktów zbrojnych pomijane.

Bibliografia

- Franco S., Guest Author, *The Laconia Incident Took More Lives Than the Sinking of the Titanic*, 24.01.2023 r., <https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/laconia-incident.html> [dostęp 14.01.2024 r.].
- Graczyk K., *Laconia Order and the Responsibility of Admiral Dönitz Before the Nuremberg Military Tribunal*, „Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki 2017, tom 184, nr 2, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.4894> [dostęp 14.01.2024 r.],
- Graf R., *Transitional Injustice at Leipzig: Negotiating Sovereignty and International Humanitarian Law in Germany after the First World War*, „Central European History” 2022, nr 55.
- Łubiński P., *Sądownictwo międzynarodowe w kontekście rozwoju międzynarodowego prawa humanitarnego*,
<https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/14412/Piotr%20%25%81ubi%25%84ski%20%25%84DOWNICTWO%20MI%25%84DZYNARODOWE%20A%20MPH.pdf?sequence=1> [dostęp 14.01.2024 r.],
- Neuner M., *When Justice Is Left to the Losers: The Leipzig War Crimes Trials*, [w:] W. L. Cheah, P. Yi (red.), „Historical Origins of International Criminal Law”, Torkel Opsahl Academic EPublisher 2014, tom 1, nr 20,
- Mawdsley E., *Sinking the SS Athenia*, 4.08.2020 r.,
<https://yalebooks.yale.edu/2020/08/04/sinking-the-ss-athenia/> [dostęp 14.01.2024 r.],
- Mullins C., *The Leipzig Trials*, <http://www.gwpda.org/naval/lcastl12.htm> [dostęp 14.01.2024 r.].
- The ONI Review, *The Trial of Admiral Doenitz*, październik 1946, tom 1, nr 12,
<https://www.history.navy.mil/content/dam/nhhc/research/library/online-reading-room/law/TrialofAdmiralDoenitz/Trial%20of%20Admiral%20Doenitz.pdf> [dostęp 14.01.2024 r.].
- Zenzmaier J., *The Leipzig Trials (1921-1927). Between national disgrace and juridical farce*,
<https://ww1.habsburger.net/en/chapters/leipzig-trials-1921-1927-between-national-disgrace-and-juridical-farce> [dostęp 14.01.2024 r.].

Valour Canada, *Llandovery Castle Case Study*, <https://valourcanada.ca/wp-content/uploads/2020/06/Case-of-Llandovery-Castle-v2020.pdf> [dostęp 14.01.2024 r.],

Quinzi A.D., *La tragedia della Laconia*,
<https://web.archive.org/web/20120906032226/http://cronologia.leonardo.it/battaglie/batta108.htm> [dostęp 14.01.2024 r.] .

Commission on the Responsibility of the Authors of the War and on Enforcement of Penalties, „The American Journal of International Law” 1920, Jan. - Apr., t. 14, nr 1/2,

Dover Castle (2) VQHD, <https://www.bandcstaffregister.com/page4330.html> [dostęp 14.01.2024 r.],

GERMAN WAR TRIAL. Report of Proceedings before the Supreme Court in Leipzig., Londyn 1921,

German War Trials: Judgment in Case of Commander Karl Neumann, „American Journal of International Law” 1992, t. 16, nr 4,

German War Trials: Judgment in Case of Lieutenants Dithmar and Boldt, „American Journal of International Law” 1992, t. 16, nr 4,

Laconia, <https://uboat.net/allies/merchants/ship/2157.html> [dostęp 14.01.2024 r.].

SS Athenia, <https://www.wrecksite.eu/wreck.aspx?11293> [dostęp 14.01.2024 r.],

Submarine Warfare: With Emphasis on the 1936 London Protocol, [w:] R. Grunawalt ed., „The Law of Naval Warfare: Targeting Enemy Merchant Shipping” Naval War College International Law Studies 1993, nr 65,

The Laconia Incident, <https://dubm.de/the-laconia-incident/?lang=en> [dostęp 14.01.2024 r.],

UNION-CASTLE MAIL STEAMSHIP CO.,
<https://web.archive.org/web/20131030145541/http://www.red-duster.co.uk/UNION16.htm> [dostęp 14.01.2024 r.].

Akty prawne:

Declaration Respecting Maritime Law, Paryż 16.04.1856 r., <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/105-IHL-1-EN.pdf> [dostęp 14.01.2024 r.],

Judgement: Doenitz, <https://avalon.law.yale.edu/imt/juddoeni.asp> [dostęp 14.01.2024 r.]

Judgement: Raeder, <https://avalon.law.yale.edu/imt/judraede.asp> [dostęp 14.01.2024 r.],

Kodeks karny Cesarstwa Niemieckiego, 15.05.1871 r. , Dziennik Ustaw Rzeszy Niemieckiej Tom 1871, nr 24,

Konwencja genewska o polepszeniu stanu rannych w armiach polowych, Genewa 22.08.1864 r. ,

Niemiecki Kodeks Karny Wojskowy z dnia 20 czerwca 1872 r. [wydanie polskie], Warszawa 1920,

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1 Indictment, <https://avalon.law.yale.edu> [dostęp 14.01.2024 r.],

Międzynarodowe porozumienie w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych osi europejskiej, Londyn 8.08.1945 r., Dz.U. 1947 nr 63 poz. 367, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19470630367/O/D19470367.pdf> [dostęp 14.01.2024 r.] ,

Protokół dotyczący przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych, ustalonych w części IV traktatu londyńskiego z dnia 22 kwietnia 1930 r., Londyn 6.11.1936 r., Dziennik Ustaw RP 1937, nr 55, poz. 425,

Traktat pokoju między mocarstwami sprzymierzonymi i skojarzonymi i Niemcami, Wersal 28.06.1919 r. [z:] S. Sierpowski, *Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego - Tom pierwszy: 1917-1926*, Poznań 1989,

Ustawa wprowadzająca do ustawy o konstytucji sądowej, Dziennik Ustaw Rzeszy Niemieckiej t. 1877, nr 4.

ABSTRAKT

W artykule przedstawiono i omówiono zbrodnie wojenne na morzu pełnym podczas światowych konfliktów w latach 1914-1918 i 1939-1945, które były procedowane po ich zakończeniu. Przybliżono ewolucje prób międzynarodowego rozliczenia osób podejrzewanych o dopuszczanie się zbrodni wojennych po obu wojnach światowych. Na rozważania umieszczone w artykule składają dwie sprawy rozstrzygane przez niemiecki Sąd Najwyższy w Lipsku, który miał osądzić Niemców podejrzewanych o popełnienie zbrodni wojennych podczas Wielkiej Wojny i jest to: proces w sprawie zatopienia statku HMHS *Dover Castle* oraz postępowanie wobec oficerów niemieckiego U-boota za storpedowanie statku HMHS *Llandoverly Castle*. Opisana jest również kwestia odpowiedzialność wielkiego admirała Karla Dönitza oraz wielkiego admirała Ericha Raedera, wiążąca się z zatopieniem SS *Athenii* i HMS *Laconii*, którą rozstrzygnięto podczas procesu badającego drugowojenne zbrodnie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym w Norymberdze.

Słowa kluczowe: zbrodnie wojenne, morze pełne, Sąd Najwyższy w Lipsku, Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze.